

In deze nieuwsbrief veel over water. Over zijlen en rioleringen, over waterpeil en funderingen. Water is dan ook een zeer belangrijk aspect voor Gouda. Maar er is nog meer te lezen. Gouda heeft een nieuw tijdschrift en een nieuwe app. En ook over Open Monumentendag kunt u meer te weten komen. Aan het eind treft u weer een overzicht van eerder verschenen nieuwsbrieven.

Kent u mensen die wellicht geïnteresseerd zijn in de nieuwsbrief? Stuur u deze nieuwsbrief dan door of vertel hen dat ze zich kunnen aanmelden voor de verzendlijst door een mailtje te sturen aan Nieuwsbrief.MenA@gouda.nl. U kunt zich op dit adres ook afmelden voor de nieuwsbrief.

Waterpeil en funderingen: de dilemma's van de Goudse binnenstad

Al sinds het ontstaan van Gouda in de 12^e eeuw zakt de bodem in de stad gestaag door de inklinkende veengrond, met wateroverlast vanuit de grachten tot gevolg. Vroeger loste men dat vooral op met het ophogen van huizen en het verlagen van het waterpeil. In dit artikel gaan we in op de dilemma's van deze situatie, maar ook op de mogelijke oplossingen.

Hoog water aan de Turfmarkt

De binnenstad heeft een eigen waterpeil, de zogenaamde stadsboezem. Tot de Tweede Wereldoorlog was deze boezem nog onderdeel van de Rijnlandse boezem. Maar in 1943 is de Kock van Leeuwensluis aangelegd om deze verbinding te verbreken en de binnenstad te beschermen tegen de grotere peilfluctuaties. Daarna is het peil in de Goudse stadsboezem opnieuw verlaagd. De meeste woningen in de binnenstad zijn niet voorzien van een paalfundering en zakken daardoor mee met de bodem. Maar her en der verspreid staan er huizen tussen die wél zijn gefundeerd. Vanaf de 17e eeuw tot zelfs na de Tweede Wereldoorlog deed men dat met houten palen. Om paalrot te voorkomen moeten die houten palen constant onder water staan. Het grondwaterniveau moet daarvoor hoog genoeg blijven. Dit laatste zorgt voor een dilemma, wat de sturing vanuit waterbeheer beperkt. Peilverlaging is niet zondermeer mogelijk. De paalfunderingen moeten onder water blijven, maar voor bebouwing zonder fundering die dus mee zakt met de bodem, is verlagen van het boezempeil wel wenselijk. Wat te doen?

Turfsingel aan het eind van de 19^e eeuw

De trappenbrug aan de Turfmarkt rond 1920

Gouda niet uniek

De uitdaging waar Gouda voor staat is niet uniek. Meer historische steden in laag Nederland, en in het buitenland (o.a. Jakarta, Bangkok en New York) hebben te maken met de uitdagingen van bodemdaling, funderingsvragen, waterbeheer en ruimtelijke ordening. Het vraagstuk wordt dan ook (inter)nationaal opgepakt.

Acuut is het probleem nu nog niet, maar op termijn zal er in de lagere delen van de stad mogelijk weer een peilverlaging nodig zijn. Het verlagen van het waterpeil kan dan niet los van andere maatregelen worden gezien. Er wordt bijvoorbeeld ook nagedacht over zaken als het afvoeren van regenwater en het aanleggen van infiltratieleidingen om dit water waar nodig vast te houden. Maar ook over aanpassingen aan wegen en woningen en het toepassen van nieuwe technieken ter ondersteuning van funderingen of het beperken van wateroverlast denkt men na.

Samen doen

De gemeente en het Hoogheemraadschap van Rijnland willen graag tijdig, samen met de bewoners, de situatie gaan onderzoeken. Samen willen we kijken naar een verstandige strategie om, ook op lange termijn, de leefbaarheid in de binnenstad te borgen. We zijn op zoek gegaan naar kennispartners en andere overheden. Inmiddels is een brede coalitie gevonden die met de Goudse uitdaging aan de slag is gegaan.

De expertise van alle partners is hard nodig, omdat conventionele oplossingen niet meer voor de hand lijken te liggen. Bovendien hebben we meer kennis nodig om keuzes te onderbouwen. Bijvoorbeeld: hoe hard zakken delen van de stad nu echt? Hoe doorlaatbaar is de ondergrond? Welk effect heeft het verlagen van het peil op de grondwaterpiegel?

Recentelijk is onderzoek in gang gezet naar de types funderingen die door de eeuwen heen in Gouda zijn gebruikt. Ook onderzoeken we de geologische opbouw van de binnenstad. Naar verwachting zal dit leiden tot een beter beeld van de probleemgebieden in de stad, waarna we met gericht vervolgonderzoek aan een oplossing kunnen werken. Daarover op de volgende pagina meer.

Ook is het daarnaast van belang dat bewoners van de Goudse binnenstad zich bewust worden van deze problematiek. Vaak is het namelijk niet bekend welke huizen op welke wijze gefundeerd zijn. De eigenaren van de panden zouden deze kennis moeten hebben, maar vaak zijn woningbezitters zich niet bewust van de onderkant van hun pand. Wij willen graag dat dit bewustzijn toeneemt de komende jaren. Deze bewustwording is nodig om samen de beste condities te creëren voor het behoud van onze mooie stad.

Kortom: we hebben elkaar nodig

De stad staat er al honderden jaren en er is geen reden voor paniek, maar we moeten wel vooruitkijken. Vroeger heeft men het waterpeil altijd mee laten zakken met lage delen van de stad. Deze keuzes zijn nu allemaal niet meer zo eenvoudig te maken en moeten we ze dus zorgvuldig onderbouwen. Daarom hebben we elkaar nodig om samen vooruit te kijken. Bewustwording is daar een belangrijk onderdeel van. En door deze uitdaging op tijd op te pakken, voorkomen we dat het problemen worden en kunnen we wellicht kansen pakken.

De brede coalitie bestaat naast de gemeente en het hoogheemraadschap uit het kenniscentrum voor aanpak funderingsproblematiek (KCAF), Deltares, TU Delft, Platform Slappe bodem en Rijkswaterstaat leefomgeving (Bodem +)

Muur gefundeerd op houten balken

Houten paalkoppen boven het waterpeil

Het zoeken naar oplossingen: funderingsonderzoek

De gemeente Gouda is momenteel druk bezig om een oplossing te zoeken voor het probleem van de zakkende bodem in de binnenstad. Ook wordt gezocht naar een oplossing van de gevolgen van waterpeilverlaging. De gemeente doet dit samen met een brede coalitie van partijen. De eerste stap in dat proces is het uitzoeken van alle beschikbare informatie, door middel van een archeologisch en bouwhistorisch bureauonderzoek. Dit artikel beschrijft de stappen die we gaan zetten en de resultaten die we hopen te halen.

Funderingen: wat?

Grootste vraag bij het bepalen of waterpeilverlaging een probleem is of niet, is of er houten paalfunderingen in de bodem aanwezig zijn en zo ja, of die bij een peilverlaging droog zouden kunnen vallen. Die vraag moeten we voor de hele binnenstad beantwoorden. Maar hoe bepaal je wat voor fundering er onder elk huis in de Goudse binnenstad zit? Overal even een kijkje nemen gaat natuurlijk niet lukken...

De eerste stap is het in kaart brengen van alle mogelijke funderingstypes in Nederland en de periodes van gebruik van die funderingen. De oudste huizen hadden bijvoorbeeld helemaal geen fundering en stonden op een laag zand, 'op staal', gefundeerd. In de middeleeuwen werd vaak op liggende balken gefundeerd, of op slieten: allemaal kleine houten paaltjes. Later werd er gebruik gemaakt van echte heipalen, eerst van hout, vervolgens van beton en ijzer.

Over funderingsgebruik door de eeuwen heen is al best veel bekend, dus een eerste overzicht hiervan opstellen is geen hele lastige klus. Vervolgens moet dat overzicht echter wel aangescherpt worden naar de Goudse situatie: welke van de bekende funderingstypes zijn ook daadwerkelijk in Gouda gebruikt? Gouda had namelijk een eigen, specifieke bodemopbouw, waardoor de ene techniek beter werkte dan de andere. Sommige funderingstypes komen hier dus minder en andere juist veel vaker voor. Om een antwoord op die vraag te geven, zal worden gekeken naar eerder bouwhistorisch en archeologisch onderzoek in Gouda.

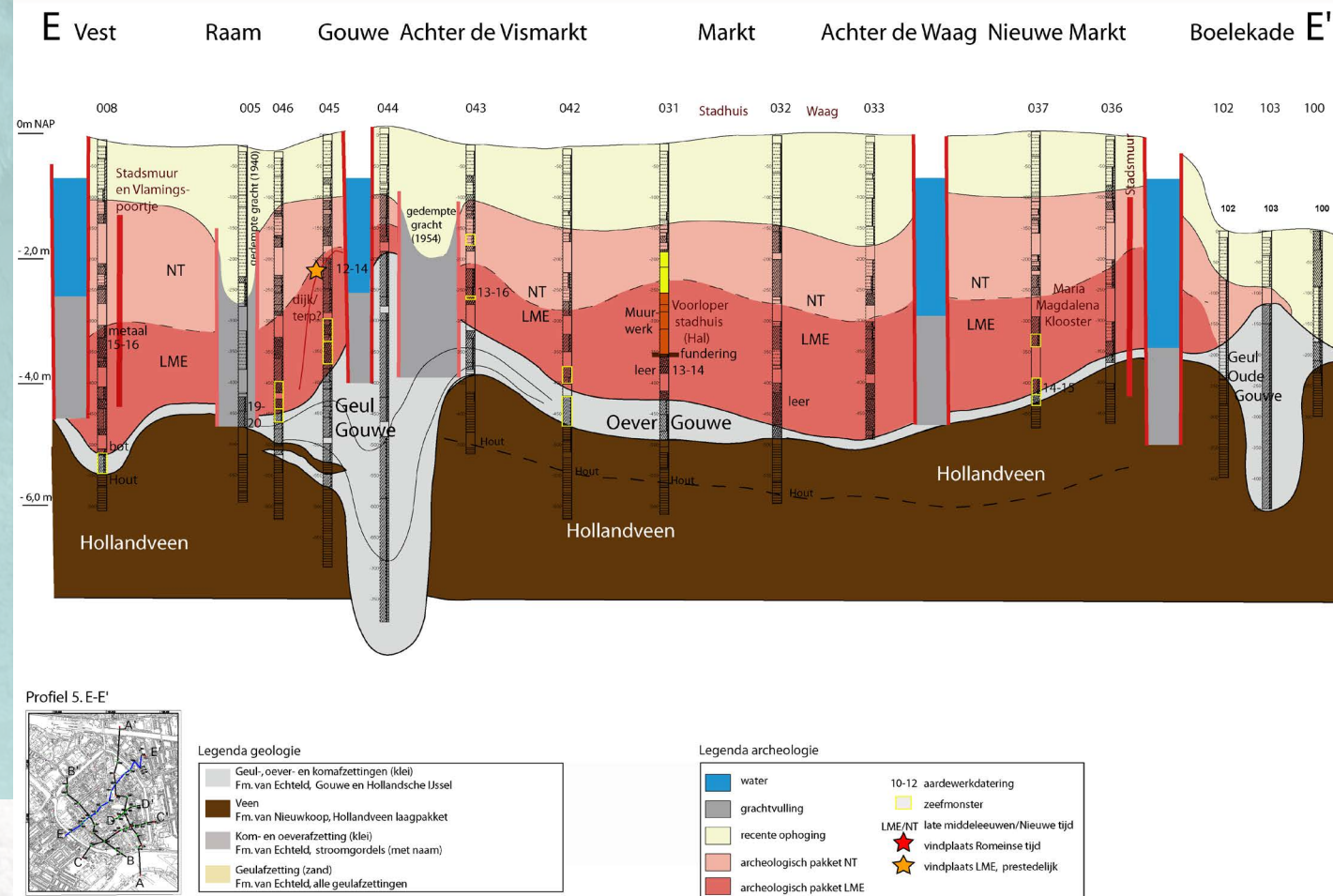
Heien in Gouda: altijd noodzakelijk

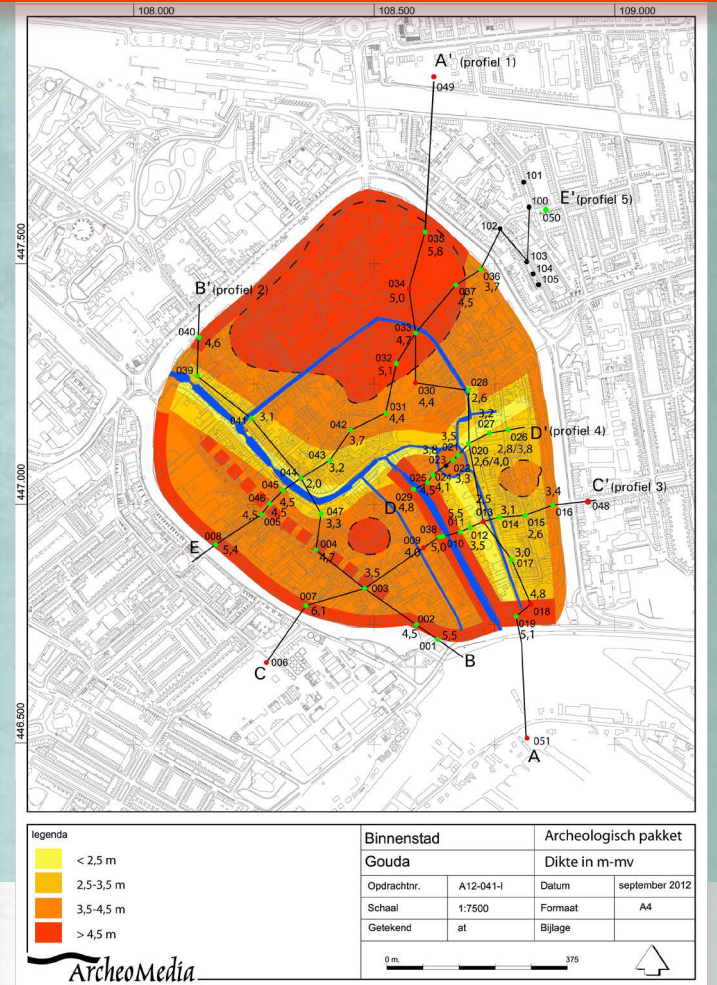

Funderingen: Waar?

Als bovenstaande deelonderzoeken eind van dit jaar zijn afgerond hebben we als het goed is een behoorlijk beeld van welke funderingstypes er in welke periodes in Gouda zijn gebruikt. Dat zegt echter nog niets over de vraag waar in Gouda dan welke huizen met welke funderingstypes staan. Om daar iets over te kunnen zeggen, is onderzoek nodig naar de morfogenese van Gouda. Dit is het proces van het ontstaan van de stad. Kijkend naar eerdere literatuur en diverse historische en kadastrale kaarten, kunnen we inzicht krijgen in de periode waarin welk deel van de binnenstad is gebouwd. Als we die periode vervolgens weer koppelen aan wat we uit het eerdere onderzoek weten over funderingsgebruik, kunnen we globaal iets zeggen over het soort gebruikte funderingen in verschillende delen van de stad. Hierbij moeten we wel rekening houden met andere factoren die dit proces beïnvloeden. Zo zijn er bijvoorbeeld diverse stadsbranden geweest, waarbij hele delen van de stad opnieuw werden opgebouwd, wellicht met een ander funderingstype. Ook zal er her en der weleens een huis zijn gesloopt, waarna er een nieuw huis met een ander funderingstype werd gebouwd. Het beeld dat ontstaat op basis van de morfogenese is dus niet 100% waterdicht, maar het geeft wel een goede indicatie.

Profiel op basis van macro-core booronderzoek

Overzicht van diktes van het archeologisch pakket

Stapeling van ophogingspakketten

Funderingen: hoe diep?

Wat we op basis van bovenstaande onderzoeken straks nog niet weten, is hoe diep de funderingen zich bevinden. Dat is wel een cruciale vraag, want het hangt van die diepte af of er problemen ontstaan bij peilverlagingen. Daarom wordt er gelijktijdig met het eerste onderzoek ook gekeken naar de bodemopbouw van de Goudse binnenstad. Daar weten we al best wel veel van af, met name dankzij het macro-core booronderzoek dat we in 2012/2013 hebben uitgevoerd (zie nieuwsbrief 39 met het artikel over megacore). Dat onderzoek werd gedaan in relatie met een andere ontwikkeling, namelijk de plaatsing van ondergrondse afvalcontainers in de binnenstad. Het onderzoek voor dat project heeft destijds een schat aan informatie opgeleverd die bij dit onderzoek uitstekend van pas komt. Met behulp van grondboringen tot 8 à 9 meter diepte zijn profielen door de binnenstad aangelegd waarop precies te zien is op welke diepte de natuurlijke

ondergrond zich bevindt, welke ophogingslagen zich daarboven bevinden en hoe dik die lagen zijn. De bijbehorende tekeningen zijn nu nog ingedeeld naar archeologische periode, maar op basis van de beschikbare gegevens kunnen ook vergelijkbare profielen met grondsoorten gemaakt worden. Dat geeft enorm veel informatie over de diepte waarop de funderingen zich bevinden en de funderingstypes die te verwachten zijn.

Vervolgonderzoek

Als we al deze onderzoeken uitgevoerd hebben, hebben we naar verwachting een globaal maar goed beeld van het type funderingen in Gouda, en de plaats en diepte waarop deze funderingen zich bevinden. Als er grote gaten in het overzicht zitten, kunnen we die in een later stadium met andere onderzoeken zoals gevelopnames en proefputten nog opvullen. Maar dat is een verhaal voor een volgende nieuwsbrief!

Open Monumentendag: Van 'Op Reis' naar 'Kunst en Ambacht'

Vorig jaar ging Open Monumentendag 'Op Reis'. Als eerste was er de uitnodiging om voorafgaand aan Open Monumentendag, tijdens het Open Monument van de Maand, het water in Gouda te bekijken en te ervaren. Samen met Gouda Waterstad en het Watergilde vond in juni 2014 namelijk al een voorproefje plaats van Open Monumentendag en Gouda Waterstad. Tijdens Open Monumentendag in september, bleek de grote publiekstrekker de Vrouwetoren en het Kaaspakhuis De Producent aan de Wachtelstraat, dat momenteel wordt herbestemd en een woonbestemming krijgt.

Dit jaar, op zaterdag 12 september a.s., ligt de focus op het thema Kunst en Ambacht. Zoals de naam al zegt, besteden we aandacht aan kunst en ambacht in en aan monumenten. Zoals elk jaar proberen we weer panden voor publiek open te stellen die bij het thema passen en nooit eerder hun deuren hebben geopend. Waarschijnlijk zal de voormalige burgemeesterswoning weer toegankelijk zijn, het bankgebouw aan de Westhaven is dat in ieder geval. Ook de openstelling van de Ambachtsschool staat hoog op onze wensenlijst. Houd daarom onze website en sociale media in de gaten voor de laatste updates. De voorbereidingen voor het magazine Erfgoud zijn eveneens in volle gang; het magazine schotelt u een groot scala aan artikelen voor over het Goudse erfgoed in combinatie met het thema Kunst en Ambacht. Erfgoud besteedt onder andere aandacht aan Goudse kazuivels (dat is een priesterkleed), houtsnijwerk in de Sint Jan, wandtapijten, de gebroeders Crabeth, beeldhouwer Gregorius Cool en plateel.

Voor meer informatie: www.monumentenstad.nl

Beeldhouwwerk van Gregorius Cool aan het stadhuis van Gouda

Nieuw leven

voor een eeuwenoud riool

Dat een dichtbebouwde binnenstad zoals die van Gouda toch waterrijk kan zijn, laten de 19^e eeuwse manuscriptkaarten van L. Burgersdijk zien. Behalve de vele grachten zijn namelijk ook de zijlen te zien die langs en achter de woningen liepen. Deze zijlen zijn de zeer smalle waterlopen die aan de achterzijde van veel percelen lagen. De grachten en zijlen vormden samen een groot waternetwerk dat zowel werd gebruikt voor (drink)wateraanvoer als -afvoer.

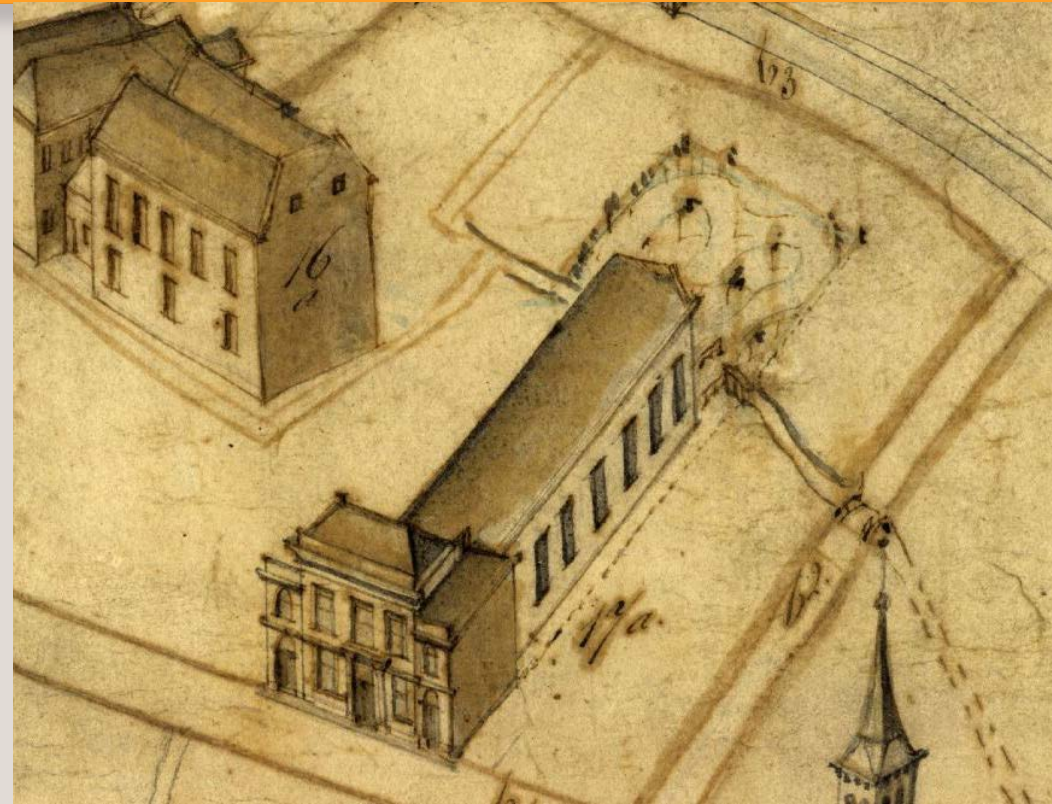
Betonnen riool onder en nabij de Gouwekerk

Riolen gemaakt in 1878.

*In dit jaer werden gariolend de volgende kiejlen:
De kiejl loopende van de Peperstraat naar de R.C.
Minnebroederskerk al van daar naar het perceel Sectie
D. N. 455 vinds het perceel 454 al vinds tiol doorgaande
tot aan de Voorud. Het overblijvende gedeelte Aafschal
de Minnebroederskerk en de Tusschenschool vinds inese
gariolend.*

Beschrijving van de riolaanleg door L. Burgersdijk in 1878

Minnebroederskerk en Tusschenschool op de hoek Hoge Gouwe/Peperstraat op de plattegrond uit 1847

Gedeelte van de riolkaart van Burgersdijk uit 1878, hoek Hoge Gouwe en Peperstraat

Het gebruik van de zijlen, in feite smalle, nauwelijks doorspoelbare watergangen, was zo intensief dat ze de toenemende waterverontreiniging op den duur niet meer aankonden. In het midden van de 19^e eeuw, na de zoveelste epidemie, oefende stadsdokter W.F. Büchner veel druk uit op het gemeentebestuur om tot 'het rioleren der zijlen' over te gaan.

Tussen 1868 en 1889 werden alle zijlen in de binnenstad voorzien van rioolbuizen of overdekt met ijzeren platen. Stadsbouwmeester L. Burgersdijk beschreef dit proces nauwkeurig. In deze verslagen lezen we ook dat er toen al zijlen waren die door overbouw van woningen afgedekt waren.

De riolering in de tijd van stadsbouwmeester Burgersdijk

In 1847 verscheen een stadsplattegrond die een vrij realistische weergave geeft van de openbare gebouwen in de stad. Stadsbouwmeester Burgersdijk zag in de hoek van de

Hoge Gouwe en de Peperstraat, behalve woningen, ook de katholieke Minnebroederskerk aan de Hoge Gouwe en de Tusschenschool aan de Keizerstraat. Vaag zijn de zijlen te zien die het gebied doorkruisen, al klopt de situatie bij de kerk niet helemaal.

Rechtsboven is een kaartuitsnede van dezelfde hoek bij de Hoge Gouwe en Peperstraat te zien. De kaart is een combinatie van een kadastrale kaart en een riolkaart, gemaakt door Burgersdijk tussen de jaren 1877 en 1881. Hij maakte deze kaart in de tijd waarin hij verantwoordelijk was voor de uitvoering van de riolaanleg in dit stadsdeel. Fraai zijn de zijlen achter de woningen, met daarin getekend de nog aan te leggen riolering. Ook is te zien dat ongeveer 50% van de zijlen al zijn overbouwd en door Burgersdijk eenvoudigweg worden aangesloten op de aan te leggen riolering.

Op de riolkaart is ook de Minnebroederskerk afgebeeld: de voorganger van de

Gouwekerk aan de Hoge Gouwe. Onder de kerk is een riool te zien. Bij de bouw van de Minnebroederskerk rond 1767 heeft hier ongetwijfeld een zijl gelegen en die heeft men eenvoudigweg overbouwd.

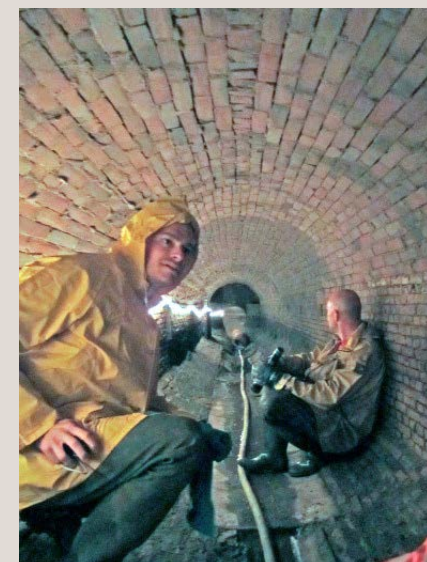
Het handhaven van een dergelijk zijl is niet logisch. Deze is namelijk niet meer te onderhouden met zo'n groot gebouw erboven. Dat er niet is gekozen voor het dempen van deze zijl, heeft te maken met de waterverversing. Van tijd tot tijd werd de stad bij hoog water in de Hollandsche IJssel 'geschuurd'. Een keerdeur in de Peperstraatgracht zorgde ervoor dat het water zijn weg kon vinden via onder andere deze zijl van en naar de Hoge Gouwe, het in de zijl gedeponeerde vuil met zich meevoerende.

Bij de bouw van de huidige Gouwekerk in 1903 lag de zijl precies onder de toekomstige fundering van het schip en de zijbeuken van de kerk. Op de bouwtekening van de kerk is te zien dat het riool enige meters is omgelegd.

Gemetselde zijkamer onder en nabij de Gouwekerk

Aannemer aan het werk onder de Gouwekerk

Hoe diep zo'n riool ligt, en dat ook de nutsbedrijven hun plek opeisen in de straat, is op de foto goed te zien.

Ophangen van het nieuwe pvc-riool.

De huidige staat van de riolering

Uit recente opnamen van de binnenkant van de op de kaart aangegeven riolen is te zien dat de constructie bestaat uit een mix van gemetselde gewelven en betonnen buizen. Die buizen bestaan soms weer uit twee delen; een bak met daarop een kap, soms van ter plekke gefabriceerd beton. Het globale beeld van de gewelven en riolen leek, ondanks de hoge leeftijd, niet heel slecht. Nadere bestudering toonde echter wél aan dat vanwege lekkages door scheurvorming en schade aan houten vloeren, metselwerk en beton, ingrijpen noodzakelijk was. Ook werd een negatief effect op de grondwaterstand gezien als gevolg van de lekkages. De houten funderingen van de Gouwekerk en woningen in de omgeving zouden zonder ingrijpen door droogstand kunnen gaan rotten met funderingsschade tot gevolg.

Maatwerk als oplossing

De riolering op de hoek van de Hoge Gouwe/Peperstraat is tegenwoordig voor bijna

80% overbouwd. Het opgraven en vervangen van het riool is daardoor feitelijk onmogelijk omdat het onbereikbaar is voor een graafmachine. Daarom is eerst de optie bestudeerd om een nieuwe riolering in de openbare weg aan te leggen en het oude riool te verlaten. Alle huisaansluitingen zouden dan moeten worden omgedraaid en naar voren worden gebracht. Dat betekende dat de ligging van alle particuliere riolering bekend moest worden en dat bij het omdraaien van het particuliere systeem alle vloeren zouden moeten worden opgehaakt. Dit bleek een vrijwel onmogelijke opgave.

Gelukkig zijn er tegenwoordig diverse technieken om oude riolering 'en place' te vervangen of sterk te verbeteren zonder dat gegraven hoeft te worden. Het riool wordt daarmee weer in zo'n staat gebracht dat deze de komende decennia voldoet aan de eisen van betrouwbaarheid, veiligheid en duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan veelgebruikte technieken zoals de buis-in-buis methode. Of de methode waarbij dikwandige, flexibele kunststofkousen in het riool worden opgeblazen en uitharden tot een sterke buis.

De situatie in Gouda was helaas weer iets anders: gecompliceerder. Rechthoekige, gemetselde riolen blijken zich namelijk niet te lenen voor de gebruikelijke modernere renovatietechniek.

Toch een oplossing!

De grootte van de riolen bood toch een oplossing. Met een hoogte van 0,90 tot 1,80 meter zijn ze groot genoeg voor menselijke betreding. Een bouwteam kreeg de opgave om te zorgen voor een nieuw functioneel riool. Bovendien had het team tot taak het verhinderen van instortingsgevaar van het bestaande riool omdat bovenliggende vloeren en muren niet mochten bezwijken. Dit leidde letterlijk tot maatwerk, want in de bestaande riolen en gewelven konden met beugels en klemmen nieuwe riolen van pvc worden gemonteerd. De ruimte die overbleef rondom de pvc-buizen werd opgevuld met argex, een gebakken kleikorrel, die draagkracht geeft aan het oude riool. Op deze manier zijn het oude riool en de zijkamer behouden gebleven en hebben zij een nieuw leven gekregen.

Korte Berichten

Een nieuw tijdschrift over de geschiedenis van Gouda

Het magazine *Het leven in Gouda vanaf het midden van de negentiende eeuw tot heden* belicht in 25 thematische nummers de geschiedenis van Gouda uit deze periode; van de geloofsgeschiedenis tot het Goudse plateel, en van de geschiedenis van de middenstand tot de Goudse voetbalclubs. In het onlangs verschenen tweede nummer beschrijven de auteurs Ronald van der Wal (eindredacteur van *de Tidinge van die Goude*) en Henkjan Sprokholt (bekend van onder andere de boekjes voor Open Monumentendag) de ruimtelijke ontwikkeling van de stad en de geschiedenis van het wonen.

De steeds centralere rol van bewoners

Nadat eerst de stadsmuur en later ook de stadspoorten werden afgebroken, ontstond de mogelijkheid om ruimer dan voorheen buiten de singels te bouwen. Zo werd het grondgebied van de

stad rond 1870 ineens vier maal zo groot als voorheen. Vernieuwing kwam er met verschillende uitbreidingsplannen. Daarnaast bleef het verleden tastbaar met onder andere restauraties van de landelijk bekende monumenten en de status van beschermd stadsgezicht die de gehele binnenstad uiteindelijk in 1979 kreeg.

De bewoner kwam steeds meer centraal te staan, en ook de woningbouwverenigingen kregen naast de particuliere woningeigenaren een steviger positie. De stad werd ook beter bereikbaar door verbetering van de infrastructuur. Nieuwe wijken ontstonden. De stad lijkt in onze tijd haar grenzen te hebben bereikt, maar uiteindelijk lijken de plannen voor de nieuwe wijk Westergouwe werkelijkheid te worden.

Het tijdschrift verschijnt om de zes weken en is te verkrijgen bij de Goudse boekhandel en de meeste tijdschriftenwinkels.

De cover van het nieuwe tijdschrift

De Jan Philipsweg in vroegere tijden, toen Korte Akkeren nog landelijk was.

De nieuwe wijk Bloemendaal, 1970

Nieuw! App met routes door Gouda

Op 12 december 2014 - de dag van Gouda bij Kaarslicht - is de gratis routeapp xplre Gouda gelanceerd in het Stadhuis op de Markt. xplre Gouda zet Gouda letterlijk 'op de kaart'. Dankzij de inbreng van verschillende (vrijwilligers)organisaties met een hart voor Gouda verrijkt de app een bezoek aan het centrum met bijzondere wandelroutes en achtergrondinformatie. Op de app zijn verschillende routes te vinden zoals de Keramiekroute, de 'Goudse Pijp' - stadswandeling, de Erasmus Audio Trail, de wandelroute door het Havenkwartier en in de maand december ook diverse wandelingen van Gouda bij Kaarslicht. Bezoekers aan Gouda kunnen zo veel interessante feiten over Gouda te weten komen.

De app xplre Gouda is onder begeleiding van Centric ontwikkeld door studenten van de Haagse Hogeschool en Hogeschool Rotterdam, in samenwerking met de Gemeente Gouda. Het mooie aan deze app is dat er meer routes aan toegevoegd kunnen worden. Zo zijn er al diverse plannen voor de toekomst, zoals de Bomenroute en de Stolpersteineroute. Hiermee geeft de app de bezoeker aan Gouda steeds weer nieuwe informatie.

Hier vindt u de links naar de nieuwsbrieven

 [nieuwsbrief 1, 09 1991](#)

 [nieuwsbrief 2, 04 1992](#)

 [nieuwsbrief 3, 10 1992](#)

 [nieuwsbrief 4, 05 1993](#)

 [nieuwsbrief 5, 10 1993](#)

 [nieuwsbrief 6, 06 1994](#)

 [nieuwsbrief 7, 12 1994](#)

 [nieuwsbrief 8, 04 1995](#)

 [nieuwsbrief 9, 10 1995](#)

 [nieuwsbrief 10, 04 1996](#)

 [nieuwsbrief 11, 10 1996](#)

 [nieuwsbrief 12, 04 1997](#)

 [nieuwsbrief 13, 10 1997](#)

 [nieuwsbrief 14, 06 1998](#)

 [nieuwsbrief 15, 01 1999](#)

 [nieuwsbrief 16, 05 1999](#)

 [nieuwsbrief 17, 10 1999](#)

 [nieuwsbrief 18, 05 2000](#)

 [nieuwsbrief 19, 11 2000](#)

 [nieuwsbrief 20, 11 2001](#)

 [nieuwsbrief 21, 07 2002](#)

 [nieuwsbrief 22, 11 2002](#)

 [nieuwsbrief 23, 11 2003](#)

 [nieuwsbrief 24, 06 2004](#)

 [nieuwsbrief 25, 03 2005](#)

 [nieuwsbrief 26, 11 2005](#)

 [nieuwsbrief 27, 02 2006](#)

 [nieuwsbrief 28, 12 2006](#)

 [nieuwsbrief 29, 06 2007](#)

 [nieuwsbrief 30, 11 2007](#)

 [nieuwsbrief 31, 06 2008](#)

 [nieuwsbrief 32, 11 2008](#)

 [nieuwsbrief 33, 06 2009](#)

 [nieuwsbrief 34, 12 2009](#)

 [nieuwsbrief 35, 06 2010](#)

 [nieuwsbrief 36, 11 2010](#)

 [nieuwsbrief 37, 06 2011](#)

 [nieuwsbrief 38, 12 2011](#)

 [nieuwsbrief 39, 06 2012](#)

 [nieuwsbrief 40, 12 2012](#)

 [nieuwsbrief 41, 05 2013](#)

 [nieuwsbrief 42, 12 2013](#)

 [nieuwsbrief 43, 06 2014](#)

 [nieuwsbrief 44, 12 2014](#)